

ANBEFALINGER

NASJONALT FOLKEPANEL OM BÆREKRAFTIG FORBRUK AV VARER

FEBRUAR 2025

OPPDRAGET:

HVORDAN KAN VI SAMMEN REDUSERE OVERFORBRUKET
VÅRT AV VARER, SAMTIDIG SOM VI LEVER GODE LIV?

Leserveiledning

Kjære leser

I løpet av vinteren 2024–2025 møttes 54 innbyggere fra hele landet i Norges første nasjonale folkepanel. De samlet seg på tvers av ulikheter for å bli enige om konkrete råd til hvordan politikerne kan legge til rette for et mer bærekraftig forbruk i Norge. Dette folkepanelet ble initiert av digitaliserings- og forvaltningsminister Karianne Tung, som også vil motta anbefalingene for å inkludere dem i den kommende stortingsmeldingen om bærekraftsmålene.

Du sitter nå med en oppsummering av anbefalingene som folkepanelets medlemmer har samlet seg om. Til tross for sine ulike perspektiver har anbefalingene bred støtte fra panelet. Panelets medlemmer oppfordrer regjeringen til å gjennomføre de anbefalingene du nå holder i hånden. Panelet oppfordrer også regjeringen til å begrunne valgene de gjør i en tilbakemelding til panelet.

De 54 medlemmene er et representativt utvalg av den norske befolkningen med hensyn til geografi, alder, utdanningsnivå og kjønn. Anbefalingene deres gir derfor et unikt innblikk i hva en representativ gruppe nordmenn faktisk mener om hvordan vi sammen kan redusere overforbruket vårt av varer, samtidig som vi lever gode liv.

Denne rapporten er et resultat av innbyggernes erfaringer, læring, refleksjoner og deliberative samtaler. Den er utarbeidet av folkepanelets medlemmer i samarbeid med sekretariatet fra SoCentral og We Do Democracy.

Rapporten er delt inn i tre deler:

- **DEL 1** er utarbeidet av medlemmene i folkepanelet. Denne delen består av deres konkrete anbefalinger til regjeringen.
- **DEL 2** er utarbeidet av sekretariatet og beskriver prosess, arbeidsmetoder og organisering.
- **DEL 3** av rapporten inneholder uttalelser fra Folkepanelets ekspertgruppe og sekretariatet.

Oppdrag og mandat

MANDATET (utdrag)

«Regjeringen har mål om mer bærekraftig og langsiktig bruk av ressursene. Norge har forpliktet seg til å nå bærekraftsmålene. Det innebærer blant annet en forpliktelse om å redusere klimagassutslipp og avfallsmengden, og bevare naturen. For at vi skal lykkes med dette, er det avgjørende at vi reduserer forbruket vårt.

Omstillingen krever innsats fra og samarbeid mellom myndighetene, næringslivet, sivilsamfunnet og innbyggere. Vi klarer ikke dette uten at vi alle endrer atferden vår. Regjeringen ønsker derfor råd fra befolkningen og har besluttet å sette ned et nasjonalt folkepanel.

Regjeringen ber folkepanelet svare på følgende oppdrag:

Hvordan kan vi sammen redusere overforbruket vårt av varer, samtidig som vi lever gode liv?

- Hva må til for at vi innen 2030 forbruker mindre tekstiler, sko, elektronikk, møbler og utstyr til hjem og fritid?
- Hvordan kan vi redusere overforbruket på en måte som er inkluderende og rettferdig?»

Folkepanelet skal arbeide med utgangspunkt i fellesskapets beste og bli enige om felles anbefalinger. Alle medlemmer av folkepanelet har mulighet til å komme med mindretallsuttalelser.

Regjeringen forplikter seg til å motta anbefalingene ved folkepanelets avslutning, gjennom tilstedeværelse på et åpent arrangement for folkepanelets medlemmer og andre interesserte.

Regjeringen forplikter seg til å vurdere og svare ut folkepanelets anbefalinger i den kommende stortingsmeldingen om bærekraftsmålene. Regjeringen er ikke forpliktet til å følge eller vedta anbefalingene. Digitaliserings- og forvaltningsministeren er oppdragsgiver for folkepanelet på vegne av regjeringen.

”Jeg meldte meg på for å bidra til løsninger som gir mening, ikke bare for meg, men for fremtidige generasjoner.”

Medlem i folkepanelet

Innledning fra folkepanelet

«Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre noe!»

En stor utfordring i verden i dag er overforbruk. Det angår oss alle, og på alle nivåer. Overforbruk blir ofte omtalt med så store ord og bred pensel, at det virker fjernt for den enkelte av oss: Har virkelig valgene jeg tar i et lite land som Norge betydning?

Folkepanelet er som et Norge i miniatyr. Vi er 54 innbyggere fra hele landet, i alle aldre og med ulike meninger som har brukt tid og krefter på å sette oss inn i, og forstå litt mer av overforbruk og bærekraftig forbruk. Vi ser hvor store konsekvensene er for miljø, klima, samfunnets ressurser, og den enkelte. På den bakgrunn gir vi disse anbefalingene.

Kan helt vanlige folk virkelig gi råd om noe så komplekst som endring av forbruksmønstre? Ja, det kan vi – det har vi erfart og lært gjennom ekspertinnlegg, fagmateriale og diskusjoner som gir oss et felles kunnskapsgrunnlag. Forskjellen fra tradisjonelle ekspertutvalg er vår ekspertise: Vi kjenner hverdagen til vanlige folk i Norge og kan lage anbefalinger som fungerer i praksis.

Gjennom denne prosessen har vi lært mye. Det viktigste kan oppsummeres med: det er håp, men vi må handle. Nå. Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre noe!

Forskning viser at nordmenn flest er enige i at vi har et for høyt forbruk. Samtidig vet vi at forbruket er ujevnt fordelt mellom ulike grupper. De som tjener mest, forbruker mest og for noen er økonomien så utfordrende at de har et for lavt forbruk. Derfor handler anbefalingene våre også

om å skape et inkluderende og rettferdig samfunn for alle, der vi forbruker mindre og lever mer.

Vi ønsker med dette å bidra til et forbruksmønster som ikke bare er bærekraftig, men som også sikrer livskvalitet for alle, oppsummert i disse punktene:

- Forbruk og bærekraft: Overforbruk skaper store miljøproblemer og tømmer ressursene våre. Vi mener at alle – fra enkeltpersoner til bedrifter og myndigheter – har en rolle i å endre forbruksvaner.
- Systemisk tilnærming: For å lykkes må vi jobbe på tvers av nivåer. Våre anbefalinger tar hensyn til alt fra politiske tiltak til endringer i hverdagslivet.
- Sosial rettferdighet: Bærekraftig forbruk må være tilgjengelig for alle, uavhengig av økonomiske eller geografiske forskjeller.
- Varig endring: Samfunnet trenger holdningsendringer; det å velge bærekraftige løsninger må bli det naturlige valget.
- Samarbeid og kunnskap: Innovasjon, teknologi og deling av informasjon er avgjørende for å muliggjøre løsningene vi foreslår.

Vi ønsker at regjeringen prioriterer langsiktige tiltak fremfor populistiske kortsiktige seire, at den følger opp anbefalingene og lar oss få vite hvilke og hvordan de blir satt i verk. Og ikke minst, at den deler hvordan det går. For å ta ned forbruket må vi alle spille på lag. Det motiverer og styrker tilliten hvis regjeringen deler løpende hvordan fremdriften er.

1 ANBEFALINGER

”

...at vi til slutt kommer frem til noe som fungerer i praksis, som har effekt, noe som mange føler de kan ta del i..

Medlem i folkepanelet

Våre anbefalinger

Vi medlemmer har vært involvert i å utforme anbefalingene. På siste samling stemte alle medlemmene på alle anbefalinger. Ved hver anbefaling vises i prosent, hvor stor oppslutning hver anbefaling fikk. Anbefalinger med mindre enn 75 prosents oppslutning er satt opp på side 24.

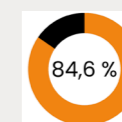
Vi har satt opp anbefalingene med følgende elementer:

7 ulike tema

Beskrivelse av temaet medlemmene har gitt anbefalinger til.

Anbefaling overskrift

Beskrivelse av anbefalingen

% oppslutning på hver enkelt anbefaling etter avstemning blant medlemmene

Sitat fra et medlem knyttet til temaet. ”

Hilsen medlemmene

Linda Bakke, Hamza Iversen, Elisabet Ødegaard, Maria Helena Olsen, Janne Bøe Hansen, Håkon Fiskvik, Torbjørn Veld, Kristin Ellingsen, Ola Haugen, Maiken Langli, Brit Alice Frid, Gro-Kristin Dale, Terje Røijen-Hammer, Per Einar Wille, Cassandra Shabina Bennett Ryel, Kristine Havre, Jan-Kåre Roso, Marianne Gundersen, Benjamin Strand, Eva Angel, Jan Markus Johannessen, Ken-Raymond Andreassen, Leika Aruga, Maria Mørkestøl Voss, Ingrid Follstad, Therese Gamst, Ellen Brehme Eriksen, Ingrid Solstrand, Arild Ness, Hans Thue, Ole-Reidar Andersen Westby, Karl-Erling Nordlund, Jan Ove Langheim, Thomas Iversen, Jorild Margaretdotter Sæther, Jeanett Løken Edvardsen, Hilde Vangen, Liv Oftedal, Leander Røe, Knut Ingvald Dahle, Christine Gamst Vitikka, John Bakke, Bjørg Berge-Øvrebø, Ingeborg Grøtting, Marie Grødahl Brekkan, Finn Steinar Godager, Maria Gonsholt Kristensen, Ingunn Birkeland, Jeanett Jensen Brasetvik, Kasper Valjord Christensen, Marianne Eikland, Sander Nilsen, Nanty Knudsen, Remi Ingemann Johnsen.

Tema 1: Regjeringen skal samarbeide tett med næringslivet

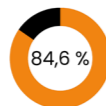
I dag er det produsenter og bedrifter som bestemmer mye av det vi kjøper. Deres fokus på vekst utfordrer bærekraftsmålene. Det er få insentiver og lite regelverk som hjelper bedrifter å velge bærekraft, og som styrker konkurransedyktigheten til bedrifter som satser på bærekraft.

Vi ser for oss en framtid med butikker som tilbyr varer av høy kvalitet som er enkle å reparere. Gjenbruk skal lønne seg for både forbrukere og bedrifter. Åpenhet om klimaavtrykk og bærekraftige valg skaper tillit og reelle valgmuligheter. Det stimulerer også næringslivet og forbrukerne til å sammen ta eierskap for utviklingen.

1.1 Lage regler som fungerer og bidrar til endring

Folkepanelet anbefaler at regjeringen snakker og rådfører seg med bedrifter og produsenter før de lager nye regler, og når de innfører regler fra EU. Dette vil sikre at tiltakene ikke bare blir en ekstra byrde, men at de faktisk fungerer i praksis og gir mening for næringslivet.

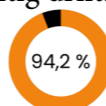
Regjeringen må også sørge for at tiltakene blir fulgt opp på en god måte. Vi anbefaler at det settes av mer penger til kontrollorganer som sjekker at reglene følges.

1.2 Motivere og støtte overgangen til bærekraft

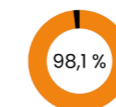
Folkepanelet anbefaler at regjeringen gir økonomisk støtte i en overgangsfase til bedrifter som arbeider for å bli mer bærekraftige. Støtteordningene bør også hjelpe bedrifter som i dag har store utfordringer med å gjøre disse endringene, slik at de får en ekstra oppfordring til å satse på bærekraft. Det er viktig at støtten gjør det lønnsomt for bedrifter å gå i en grønnere retning, uten at det blir en ekstra byrde for dem. Støtteordningene må ikke bare bli en belønning for dem som allerede planlegger å gjøre bærekraftige valg, men også en motivasjon for dem som ellers ikke ville gjort det.

På sikt bør disse støtteordningene fases ut og erstattes med tydelige krav til bærekraftig drift.

1.3 Vekte bærekraft og kvalitet i offentlige innkjøp

Folkepanelet anbefaler regjeringen å vekte bærekraft og produktkvalitet høyt i offentlige innkjøp av produkter.

”

Hva om alle butikker som selger forbruksvarer var pålagt å tilby reparasjon?

Tema 2: Overforbruk skal stoppes

Forbruket vårt i Norge er langt over naturens tålegrense. Mange varer har lav kvalitet og kastes før de er utslitt. Bruk-og-kast-mentaliteten må byttes ut med en kultur der vi tar vare på ting lenger.

Hindringene er mange: Gjenbruk og reparasjon er ofte vanskelig tilgjengelig, og det lønner seg ofte å kjøpe nytt enn å reparere eller leie.

Teknologi kan styrke fellesskap, fremme kunnskap og gjøre bærekraftige valg enklere. Men teknologi må ikke føre til mer forbruk – nye løsninger bør prioritere bærekraft over konsum. I en ideell framtid burde ikke ny teknologi kreve nytt utstyr.

Vi ønsker oss en framtid der folk forbruker etter reelle behov, og hvor utleie, deling og reparasjon er enkelt og lønnsomt. En framtid der flere produkter har panteordninger og bærekraftige materialer. Med riktig tilrettelegging, insentiver og bred involvering kan vi skape et samfunn som verdsetter kvalitet, ansvarlighet og lang levetid i produkter, og bidra til en rettferdig og bærekraftig framtid for de som kommer etter oss.

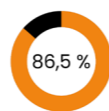
2.1 Begrense overforbruk, mersalg og kreditt

Folkepanelet anbefaler at regjeringen innfører tydelige regler for å begrense overforbruk, mersalg og lett tilgang til kreditt.

Klare lover vil gjøre det vanskeligere for selskaper å finne smutthull og bidra til at folk ikke lokkes til å kjøpe mer enn de trenger. I tillegg foreslår vi at produsenter får større ansvar for resirkulering og gjenbruk av produktene de lager, ved å legge kostnadene for dette på dem.

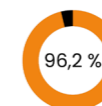
Vi mener også at det kan være lurt å gjøre bærekraftige produkter billigere ved å senke momsen, samtidig som det innføres høyere avgifter på produkter som ikke er miljøvennlige. Dette vil gjøre det mer lønnsomt

for både produsenter og forbrukere å velge bærekraftige løsninger og sikre en mer effektiv utnyttelse av avfallsressurser.

2.2 Støtte teknologi som forlenger produkters levetid

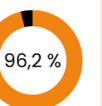
Folkepanelet anbefaler regjeringen å støtte teknologisk innovasjon og reparasjon (oppgradering) som gir produkter lengre levetid. Etter en omstillingsperiode kan dette følges opp med strengere krav til levetid og kompatibilitet på produkter.

2.3 Utvide panteordningen til forbruksvarer

Folkepanelet anbefaler at regjeringen utvider panteordningen til å gjelde flere typer produkter, som klær, sko, møbler, hvitevarer og store elektronikkprodukter som TV-er.

Ved å innføre pant på disse varene, vil flere levere dem tilbake i stedet for å kaste dem. Dette vil bidra til mindre avfall og mer gjenbruk. Samtidig vil det gjøre produsentene mer ansvarlige for hva som skjer med produktene etter at de er brukt. En slik ordning kan også gjøre det enklere og mer lønnsomt for folk å velge bærekraftige løsninger.

”

Synes det er vanskelig å holde igjen på investering i nyere elektronikk, da systemkrav, programvare og kompatibilitet legger opp til at man må kjøpe nye produkter i stedet for at en kan oppgradere eksisterende med forbedrede komponenter. I tillegg kommer alt tilbehør en trenger for at utstyret skal fungere optimalt. Dette gjelder både jobb og privat. Ellers ble julehandelen i år noe ekstra utfordrende da jeg forsøkte å unngå varer som ikke hadde opprinnelsesland Kina. Trodde jeg hadde skutt gullfuglen da jeg fant et kult produkt (til barnebarnet) med ekte dansk design! Vel, produktet viste seg allikevel å være produsert i Kina. Endte opp med en hestehandel med min egen samvittighet, kjøpte produktet og ble den kule bestefaren :)

”

Reparasjon (spesielt elektronikk); Varigheten av enkelte produkter holder ikke mål. Det er også blitt rimeligere å kjøpe nytt, fremfor å reparere slike produkter.

Tema 3: En ny type netthandel og reklame

Reklame og netthandel påvirker forbruket vårt sterkt. De spiller på ønsket om rask tilfredsstillelse og bidrar til impuls kjøp og overforbruk.

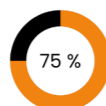
Uten klare regler for kredittkjøp og reklame – spesielt fra bedrifter og influensere – blir det vanskelig å finne balansen mellom frihet og ansvar i forbruket.

Vi ser for oss en framtid der denne dynamikken er snudd, slik at reklame og netthandel fremmer bærekraftig forbruk i stedet for overforbruk. Vi ønsker en framtid der netthandel brukes til å skaffe nødvendige produkter, og reklame informerer og inspirerer til ansvarlige kjøp. Gjennom bedre reguleringer, økt bevissthet og enklere tilgang vil det falle naturlig å velge bærekraftig.

3.1 Stimulere til kampanjer som endrer forbruksmønstre

Folkepanelet anbefaler at regjeringen oppretter støtteordninger eller gir oppdrag til reklamebransjen for å fremme bærekraftige valg og produkter.

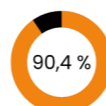
Støtten kan for eksempel brukes til kampanjer som faktisk bidrar til å endre forbruksmønstre, for eksempel ved å oppmuntre folk til å reparere ting i stedet for å kjøpe nytt, eller velge kvalitet fremfor kvantitet. Det er viktig at både små og store aktører får mulighet til å søke støtte, slik at ordningen blir rettferdig og tilgjengelig for alle. Pengene bør gå til effektive og nyskapende kampanjer, slik at vi får mest mulig bærekraftige resultater.

3.2 Begrense reklame som fremmer overforbruk, ikke lag 3 for 2 kampanjer

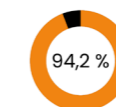
Folkepanelet anbefaler at regjeringen innfører regler som begrenser markedsføring av tilbud som får oss til å kjøpe mer enn vi egentlig trenger.

For eksempel bør kampanjer som "3 for 2" eller "kjøp for over 1000 kr og få fri frakt" erstattes med enkle prisavslag på enkeltprodukter, slik at folk ikke føler seg presset til å kjøpe mer enn nødvendig. Det bør også settes grenser for reklame som fremmer overforbruk, spesielt i bransjer som hurtigmote og lavkvalitetsprodukter, hvor store rabatter og hyppige salgskampanjer bidrar til økt bruk-og-kast-mentalitet. Regjeringen kan for eksempel kreve tydeligere informasjon om produktets levetid og miljøpåvirkning i reklamer, samt begrense antallet kampanjer som oppfordrer til impuls kjøp.

3.3 Sørge for at alle produkter i reklamer må merkes med sin miljøpåvirkning

Folkepanelet anbefaler at regjeringen gjør det enklere for folk å få vite hvor bærekraftige produkter egentlig er, både i norske og utenlandske reklamer. Dette kan for eksempel gjøres ved å innføre krav om produktpass, merking og/eller QR-koder på produkter som gir rask tilgang til informasjon om miljøpåvirkning og holdbarhet. I tillegg bør det vurderes regler for reklameinnhold, på lik linje med merking av retusjerte bilder. For eksempel sertifisering av bærekraftige produkter på sosiale medier, slik at forbrukerne får et mer realistisk og ærlig bilde av hva de kjøper.

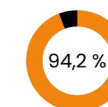
3.4 Lage felles regler og standarder for produkter og emballasje

Folkepanelet vil at regjeringen skal jobbe mer sammen med andre land for å få på plass felles regler og standarder for produkter og emballasje. Dette gjelder blant annet elektronikk, hvitevarer og hvordan varer er pakket. Regjeringen bør også jobbe for å få like regler for hvordan produktene lages, hvilke materialer som brukes, og hvordan de merkes. På den måten kan vi unngå at billige og dårlige produkter blir solgt, samtidig som vi får mer bærekraftige løsninger for alle.

3.5 Gjøre mer for å beskytte oss fra kjøpepresset

Folkepanelet mener at regjeringen bør gjøre mer for å beskytte oss mot kjøpepresset vi utsettes for gjennom reklame. Vi foreslår at det settes strengere regler for hva slags reklame som kan vises på ulike plattformer, spesielt reklame som er rettet mot barn og unge, som er mer sårbare for påvirkning.

”

Jeg har blitt mer oppmerksom på hvordan det sosiale miljøet påvirker meg/oss. Mitt forbruk handler noen ganger mer om hva andre har, enn hva jeg trenger. Jeg synes dette er spesielt vanskelig med ungene, hvor vi kan gi dem det "alle andre har" men ønsker å ta bedre valg.

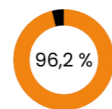
Tema 4: Rimelig og rettferdig bærekraftig livsstil gjennom momsfristak og avgift

Miljøtiltak må ikke øke forskjellene i samfunnet, men fremme rettferdighet, inkludering og sosial aksept for bærekraftige forbruksvaner. Vi må unngå at tiltak slår skjevt ut for dem som har minst. Slik blir det lettere for alle å ta bærekraftige valg.

Vi ønsker oss en framtid der bærekraftige produkter er tilgjengelig og attraktive for alle, uansett økonomisk situasjon. Det krever klare virkemidler som balanserer bærekraft og økonomisk vekst.

4.1 Fjerne moms på salg av brukte varer og reparasjon

Folkepanelet anbefaler å fjerne moms på salg av brukte varer og reparasjon av forbruksvarer som klær, sko, møbler og hvitevarer og elektronikk.

”

Viktig å gi positive insentiver til å bruke mindre, ikke bare pisk.

”

Vi fikk et ”sorteringshefte” av kommunen i posten, og jeg ser at ombruket av avfall er på så mye som 70%. Det ble jeg imponert over. De har nå gjort et tiltak, der de skal tømme rest-avfallet sjeldnere, for å pushe folk til å sortere enda bedre. Godt tiltak.

Jeg tror folk er mye mer positiv til endring enn politikere virker å tro. Nordmenn er endringsdyktige, men vi mangler info nok. Reklame virker, fordi vi ser det om og om igjen. Det samme gjelder for informasjon om bærekraft.

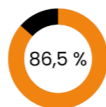
Tema 5: Bærekraft gjennom ny og lettere tilgjengelig kunnskap

Kunnskap er en av nøklene til å endre vaner og forstå tiltak som utfordrer forbruksmønstre. I en travel hverdag må informasjon være lett tilgjengelig. Vi mangler en enkel og felles kommunikasjonskanal mellom myndigheter og folk, og produktinformasjon kan være vanskelig å finne og forstå. I tillegg har vi mindre reparasjonsferdigheter, til tross for at det er nødvendig i et bærekraftig samfunn.

Vi ønsker oss en framtid med høy tillit til myndigheter, og pålitelig informasjon som hjelper oss å redusere forbruket. Gode valg tas på automatikk – varens bærekraftsegenskaper er synlige gjennom pris og tilgjengelighet. Teknologien i 2035 gjør det mindre tidkrevende å gjøre det som er mest bærekraftig, da informasjonsmengden for å ta riktige valg er minimal.

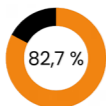
5.1 Stille krav til ikke-redaksjonelle medier

Folkepanelet anbefaler regjeringen å innføre lignende krav om etiske retningslinjer for ikke-redaksjonelle medier som redaksjonelle medier, og å innføre krav om gjennomsiktighet i algoritmer og tjenester for medier som ikke er redaksjonelt styrt.

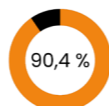
5.2 Støtte innholdsskapere som vil fremme bærekraft

Folkepanelet anbefaler regjeringen å opprette søknadsbaserte stipend og støtteordninger som innholdsskapere kan søke om for støtte til prosjekter og opplysning innen bærekraft.

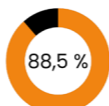
5.3 Styrke forbrukernes støtteorgan

Folkepanelet anbefaler at regjeringen enten oppretter en ny instans, eller gir et eksisterende organ som Forbrukerrådet et utvidet ansvar. Denne instansen skal jobbe på vegne av forbrukerne for å undersøke og kartlegge hvor bærekraftige produkter er. Målet er at forbrukerne skal få enkel tilgang til informasjon som hjelper dem å ta mer bærekraftige valg, basert på faglige anbefalinger og produktpass. Dette kan for eksempel bygges opp inspirert av hvordan Forbrukerrådet jobber i dag.

5.4 Lage bærekraftsrådene

Folkepanelet anbefaler regjeringen å opprette et utvalg for å utarbeide bærekraftsråd, dvs. retningslinjer for hva som utgjør et bærekraftig forbruk, i likhet med kostholdsråd.

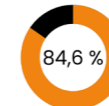
5.5 Lage kunnskapsplattform, brede kampanjer og direkte kommunikasjon

Folkepanelet anbefaler at regjeringen lager en stor, lett tilgjengelig kunnskapsplattform om bærekraft på flere språk, tilpasset alle grupper i befolkningen. Denne plattformen bør være en del av en større kampanje for å endre folks holdninger. Bærekraft er et tema som angår oss alle, så myndighetene bør bruke ulike kanaler, også SMS, for å spre informasjon til innbyggerne. Dette kan for eksempel knyttes til rapporten nevnt under punkt 5.7 eller et forbruksregnskap, som kan motivere folk til å handle mer bærekraftig.

Kampanjen bør nå ut til alle, og målet er å få folk til å tenke annerledes om overforbruk. Kampanjen kan for eksempel bruke sosiale medier og støtte influensere som deler innhold om gjenbruk og reparasjoner.

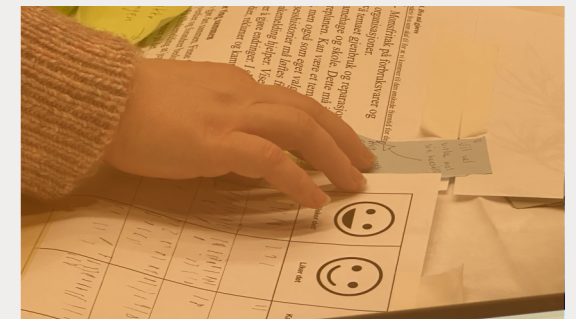
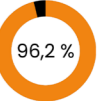
Et annet forslag er å lage en kampanje som gjør folk mer bevisste på hvordan teknologi brukes, for eksempel ved å vise hvordan overdrevent forbruk kan føre til at produkter blir kastet for tidlig, noe som skaper unødvendige miljøproblemer.

En tredje idé er å lage en landsdekkende kampanje som lærer skolebarn om bærekraft, kvaliteten på produkter og hva dagens forbruk kan bety for miljøet. Dette kan hjelpe med å øke bevisstheten om hvordan vi kan bruke ressurser på en bedre måte.

5.6 Innføre krav til produktpass

Folkepanelet anbefaler regjeringen å innføre krav til produktpass som forbruker også har tilgang til. Det kan være QR-kode på selve produktet eller emballasjen som linker til saklig og produsentuavhengig informasjon på nett. Informasjonen bør inneholde svarfrister på klage fra forbruker, rettigheter og brukerveiledning på produkter som informerer om produktkvalitet, reparasjoner og livsløp (f.eks kostnader, varereise, vedlikehold).

”

Vi må kjøpe mindre ”søppel”, men det kan være vanskelig å vite hvilke varer og tjenester som er mest bærekraftig. Myndighetene må bruke mer ressurser på å følge opp krav og reguleringer som er vedtatt når det gjelder bærekraftige råvarer, produksjonsprosesser, import/eksport, distribusjon osv. osv. Mer faktaopplysning og markedsføring om bærekraft må ut til folket. Dette er et så stort og viktig tema, og føler ofte en avmakt for hvordan kommende generasjoner skal kunne leve gode liv med den utviklingen vi har i dag.

Tema 6: Utdanning og omskolering til et bærekraftig samfunn

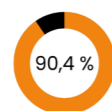
For å sikre framtiden må vi endre hvordan vi forbruker og verdsetter varer. Ombruk og gjenbruk må bli førstevalget vårt, og da må det være praktisk, gjennomførbart og enkelt. God tilgang på tjenester som øker varigheten på produktene våre er en forutsetning.

Vi ser for oss et samfunn der vi felles tar ansvar for bærekraftige valg og reparasjons- og delingsordninger er en selvfølge. Håndverk og det å være en reparatør som bidrar til gjenbruk og ombruk har blitt et statusyrke. Velholdte, eldre produkter ses på som gjevt. Kvaliteten på produktene er høyere og folk utnytter potensialet til eiendelene sine til det fulle.

6.1 Styrke omskolering og utdanning i gjenbruk og reparasjon

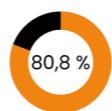
Folkepanelet anbefaler at regjeringen tilbyr tilskudd til omskolering for folk som jobber i yrker som blir rammet av lavere forbruk. Målet er at de skal kunne skifte til yrker som bygger et mer bærekraftig samfunn. Det bør være klart hvem som har ansvaret for dette, for eksempel gjennom NAV, et samarbeid med næringsliv, eller en spesifikk ordning.

Videre bør det opprettes utdanninger som gir kompetanse innen gjenbruk, reparasjon og forlengelse av levetiden til produkter. Dette kan for eksempel være et valgfag i ungdomsskolen og et yrkesfag i videregående, slik at vi får de nødvendige ferdighetene for å bygge et mer bærekraftig samfunn.

6.2 La barna lære bærekraft i praksis

Bærekraftig utvikling er som kjent et av læreplanens tre tverrfaglige temaer. Folkepanelet anbefaler regjeringen å opprette et eget bærekraftsfag i utdanningsløpet. Fag som f.eks gir kunnskap og kompetanse om overforbruk, sortering og resirkulering, og som understøttes av de tverrfaglige temaene folkehelse, livsmestring og demokrati.

”

Jeg mener at vi trenger et ombud, som barneombudet, med fast sendetid i media. Det ville engasjere folk. Info om status på forurensing, samt også gode nyheter om sirkularitet. At folk ser at det nytter. Få bærekraft og god informasjon inn i skolen som et fag. Tømmerlinja bør få fag om ombruk av materialer... etc

Tema 7: Bærekraft er også lokalt

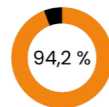
God produktkvalitet og lang levetid er viktige for å redusere forbruk. Bedre kvalitet betyr færre erstatninger og mindre avfall.

Blant utfordringene ligger manglende produsentansvar, infrastruktur og etterlevelse i befolkningen. Ulikheter i reguleringer og politiske prioriteringer på lokalt nivå hindrer et effektivt system. Begrenset geografisk tilgang på resirkuleringsanlegg forverrer problemet. Avfall er en verdifull ressurs som må utnyttes mye bedre i en sirkulær økonomi. Det som ikke kan gjenbrukes eller repareres, må kunne tilbakeføres til verdikjeden som nye produkter.

Vi ønsker oss en framtid der vi slipper å plages med produkter som ikke møter våre forventninger, og der vi har flere lokale fagfolk tilgjengelig. I framtiden lever vi i sterke lokale fellesskap som deler ressurser og støtter hverandre. Ansvar for avfallshåndtering ligger i hele verdikjeden, og plastbruk og unødvendig emballasje er betydelig redusert. Gjennom samarbeid, regulering og utdanning kan vi skape lokalsamfunn som ser avfall som en ressurs og reduserer belastningen på planeten.

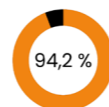
7.1 Engasjere befolkningen gjennom lokale løsninger

Folkepanelet anbefaler at regjeringen øremerker midler til lokale tiltak som favner bredt og engasjerer befolkningen, for eksempel lokale deleløsninger. Regjeringen utfordres til å tenke smått nok for å skape reelle og engasjerende løsninger på lokalt nivå.

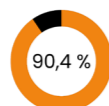
7.3 Øke totalrammen til utlånsordninger

Folkepanelet anbefaler regjeringen å fortsette å øke totalrammen på tilskudd til utlånsordninger på f. eks fritidsutstyr (f eks. BUA, Skattkammeret, Frilager osv).

7.2 Støtte kommunene i kursing og omstilling

Folkepanelet anbefaler at regjeringen gir økonomisk støtte til kommunene, øremerket til å arrangere kurs og opplæring i reparasjon av varer og forbedrede resirkuleringstjenester. Støtten kan også gå til å starte eller omstille butikker som fokuserer på gjenbruk og reparasjon av ting som klær, elektronikk og møbler.

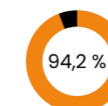

”

Jeg trengte ny kåpe, og i stedet for å kjøpe ny, så fant jeg fram den kåpen som var 45 år, og fikk hjelp til å sy litt på den. Den ble super! God følelse å bruke den!

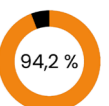
7.4 Innføre et felles avfallssorteringssystem i hele landet

Folkepanelet anbefaler at regjeringen starter en prosess for å få på plass felles krav til sortering av avfall i hele landet. Dette bør samtidig ta hensyn til hva de enkelte kommunene har kapasitet til og muligheter for. Målet er at alle kommuner skal ha like systemer for avfallssortering. Et konkret eksempel på hvordan man kan tilpasse systemene er å bruke QR-koder på søppeldunkene. Dette kan hjelpe folk med nedsatt syn, men også gjøre det lettere for alle å få tilgang til informasjon om hvordan avfallet skal sorteres.

7.5 Støtte bruk av ny teknologi for avfallshåndtering og resirkulering

Folkepanelet anbefaler at regjeringen gir økonomisk støtte til oppstart og etablering av bedrifter som jobber med å utvikle og bruke ny teknologi for å sortere, håndtere og gjenvinne avfall. Dette kan bidra til at vi får bedre løsninger for avfallshåndtering og mer effektiv resirkulering.

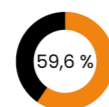
Anbefalinger mellom 50-75 %

Følgende anbefalinger fikk en oppslutning på mellom 50-75%.

2.4 Utrede innføring av skoleuniform

Folkepanelet anbefaler regjeringen å utrede om innføring av skoleuniform kan gi positive konsekvenser for et mer bærekraftig klesforbruk, alternativt undersøke effekten av ordningen i andre land.

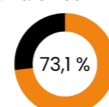
Uniformene kan produseres med bærekraftige materialer og være del av en panteordning når de ikke lenger er i bruk.

5.7 La hver enkelt få se effekten av sitt eget forbruk

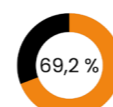
Folkepanelet foreslår at regjeringen ser på muligheten for å lage en personlig rapport, som viser hvordan ditt forbruk påvirker klima og miljø.

- Rapporten sammenlikner eget forbruk med hva jorden faktisk tåler.
- Rapporten viser spesifikke klimabelastninger som karbonavtrykk, ressursbruk og avfall.
- Rapporten bør være enkel å lage og kunne genereres automatisk, uten at du trenger å gjøre mye for å få den.
- Rapporten kan brukes til uformelle konkurranser/sammenligning, med venner og familie, statistikk, mulighet til etterkontroll av eget forbruk med videre.

5.8 Lage miljøregnskap som viser hele bildet

Folkepanelet foreslår at regjeringen lager et mer forståelig og detaljert utslippsregnskap som viser miljøkostnadene for hele livsløpet til et produkt eller en tjeneste – fra produksjon til avfall. Dette regnskapet bør brukes som grunnlag for økonomiske tiltak og avgifter, og det bør ta hensyn til all miljøbelastning, ikke bare utslipp og ressursbruk i Norge. Det er viktig at man ser på hele bildet, ikke bare enkelte faktorer. Dette kan også knyttes til den personlige rapporten nevnt under punkt 5.7, som kan gi folk oversikt over sitt eget forbruk.

”

Jeg har blitt mer bevisst når jeg får lyst til å kjøpe noe nytt av klær eller noe til hjemmet. Stiller meg selv spørsmålet: trenger jeg virkelig det her eller har jeg noe lignende hjemme fra før jeg kan bruke. Det fungerer faktisk, og det gir en god selvfølelse. Jeg er også blitt bedre på å lese spesifikasjonene om produktet jeg har tenkt å kjøpe, men dessverre står det ofte lite eller ingen ting om hvor bærekraftig produktet er.

Mindretallsuttalelser

Det har kommet to mindretallsuttalelser fra ett medlem:

1. Jeg, Maria Helena Olsen, er medlem av Nasjonalt folkepanel for bærekraftig forbruk, og meddeler at jeg ikke kan stille meg bak folkepanelets anbefaling nr. 2.1 Begrense overforbruk, mersalg og kreditt. Begrunnelsen for dette er at jeg synes enhvers handlefrihet veier tyngre slik at anbefalingen legger opp til en for stor grad av statlig inngrep.
2. Jeg, Maria Helena Olsen, er medlem av Nasjonalt folkepanel for bærekraftig forbruk, og meddeler at jeg ikke kan stille meg bak folkepanelets anbefaling nr. 3.2 Begrense reklame som fremmer overforbruk, ikke lag 3 for 2 kampanjer. Begrunnelsen for dette er at jeg synes enhvers handlefrihet veier tyngre slik at anbefalingen legger opp til en for stor grad av statlig inngrep.

Lærdom fra folkepanelet

Oppsummering og tematisering av lærdommer fra folkepanelet om bærekraftig forbruk

Hver deltaker ble bedt om å dele én ting de har tatt med seg videre og lært av prosessen de har deltatt i. Svarene viser et bredt spekter av innsikter – fra økt bevissthet om bærekraft og forbruk til viktigheten av samarbeid, demokrati og endringsvilje. Prosessen har ikke bare gitt ny kunnskap, men også styrket engasjementet for å ta mer ansvarlige valg i hverdagen.

Menneskemøter og samhold

- Det har vært spennende og givende å møte så mange forskjellige mennesker.
- Samhold på tvers av bakgrunn har vært viktig, og det er motiverende å se engasjementet for bærekraft på tvers av politiske syn.
- Folk er mer åpne for endring enn vi kanskje trodde.
- Vi har lært hvor viktig det er å lytte til andre og gi alle en stemme.

Innsikt i bærekraftsutfordringer

- Vi har fått øynene opp for hvor mye Norge overforbruker og hvor lite vi faktisk klarer å gjenvinne.
- Det er mye vi ikke kan, og vi har blitt mer bevisste på klimaavtrykk fra transport, klesforbruk og forskjeller i forbruk mellom folk.
- Bærekraft er komplekst og kan gi en følelse av avmakt, men vi har også lært at vi er på rett vei.
- Viktigheten av å redusere overforbruk har blitt tydelig for oss.

Læring og bevisstgjøring

- Vi har lært mye nytt om bærekraft og fått innsikt i hva og hvem som forurenses mest.
- Folkepanelet har gjort oss mer bevisste på egne forbruksvaner, og mange av oss har endret handlingene våre, for eksempel ved å unngå fast fashion.
- Prosessen har hjulpet oss med å bli mer bevisste på hvilke valg vi tar i hverdagen.

Samarbeid og deltakelse

- Vi har erfart hvor viktig det er å samarbeide på tvers av meninger og bakgrunner.
- Folk er tilpasningsdyktige og konstruktive i diskusjoner, og vi har lært å respektere ulike synspunkter.
- Struktur og pedagogisk tilrettelegging har hjulpet oss med å føle oversikt og mestring.
- Det er utrolig hva vi kan få til når vi jobber målrettet sammen.

Tid og prosess

- Prosessen har vært intens, og vi skulle gjerne hatt mer tid til diskusjon og refleksjon.
- Vi har lært at en tilsynelatende kaotisk prosess kan gi gode resultater.
- Struktureringen av møter og oppgaver har vært svært pedagogisk og nyttig.

Endringsvilje og motivasjon

- Vi har blitt mer motiverte til å ta bærekraftige valg i eget liv.
- Det har vært inspirerende å se hvor mange kloke og engasjerte mennesker som ønsker endring.
- Folk er klare for å gjøre endringer, selv om vi ikke alltid er enige om veien videre.

Demokrati og deltakelse

- Vi har fått trent «uenighetsmusklene» og lært å si hva vi mener, samtidig som vi respekterer andres meninger.
- Demokrati-fitness har vært nyttig og vist oss viktigheten av deltakelse.
- Å skape forslag og idémyldring gjennom prosessen har vært både krevende og givende.

Utfordringer og refleksjoner

- Det er vanskelig å komme til konkrete anbefalinger, og vi har kjent på ansvaret med å foreslå riktige tiltak.
- Vi har innsett at det er mange ringvirkninger av de forslagene vi kommer med.
- Frykten for å bli overstyrt av regler og lover har vært en refleksjon, men samtidig ser vi behovet for endring.

Opplevelsen av prosessen

- Vi er takknemlige for erfaringen og for muligheten til å lære av fagfolk og hverandre.
- Post-it-lapper har vist seg å være et overraskende effektivt verktøy.
- Prosessen har gitt oss en bekreftelse på eksisterende kunnskap, men også mange nye perspektiver.

Alt i alt har folkepanelet vært en lærerik, spennende og inspirerende prosess som har gjort oss mer bevisste på bærekraft og motivert oss til å ta mer ansvarlige valg.

2 PROSESSEN

Prosess for uttrekket

1. Utvalgskriterier

Følgende utvalgskriterier ligger til grunn for uttrekket:

- Kjønn
- Alder
- Landsdel
- Utdanning
- Holdninger til bærekraftig forbruk

2. Invitasjoner

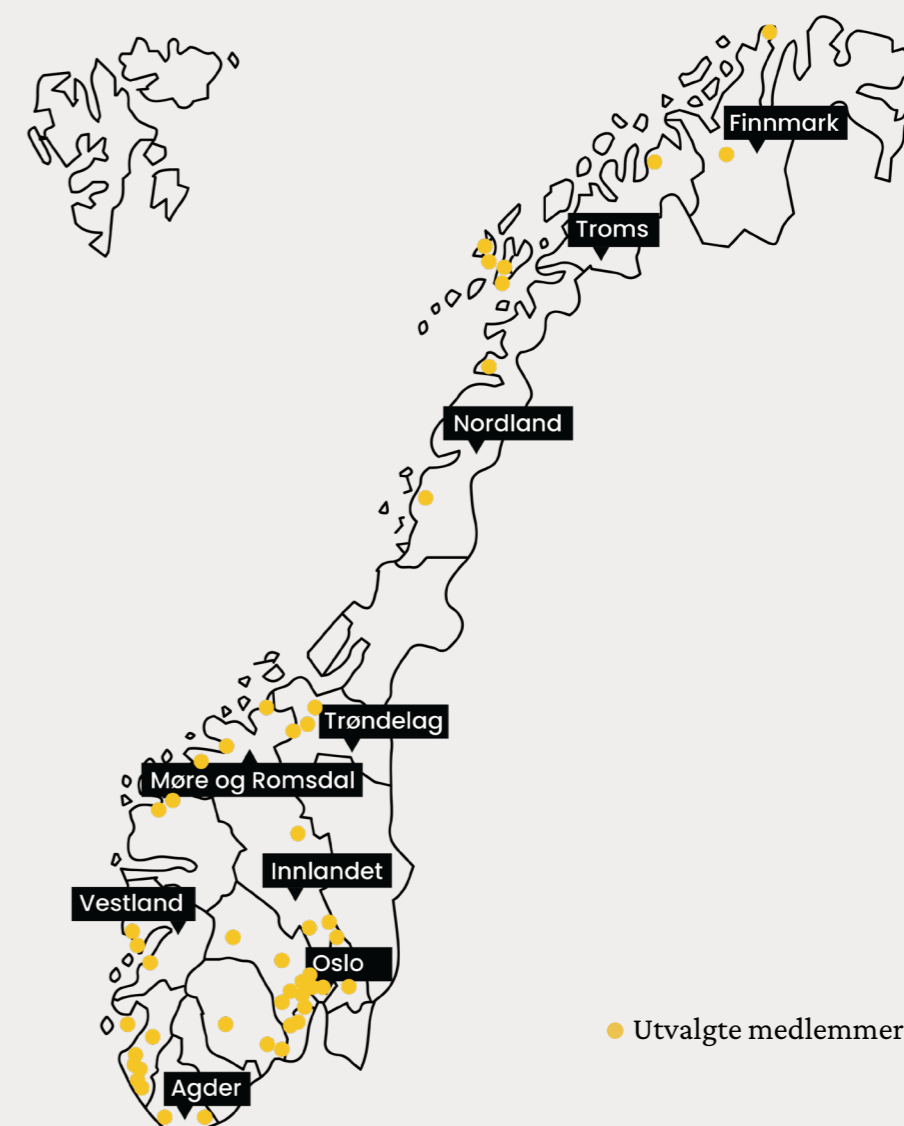
Det ble sendt invitasjoner per SMS til i alt 40 000 tilfeldige innbyggere fra hele landet over 18 år.

492 nordmenn meldte sin interesse til å delta, noe som gir en påmeldingsgrad på 1,2%.

3. Uttrekk

Deretter ble det gjennomført et stratifisert uttrekk blant de påmeldte.

Det ble laget 66 tilfeldig sammensatte profiler som representerer den norske befolkningen med hensyn til utvelgingskriteriene. Deretter ble det trukket ut tilfeldige individer blant de påmeldte som passer disse profilene.

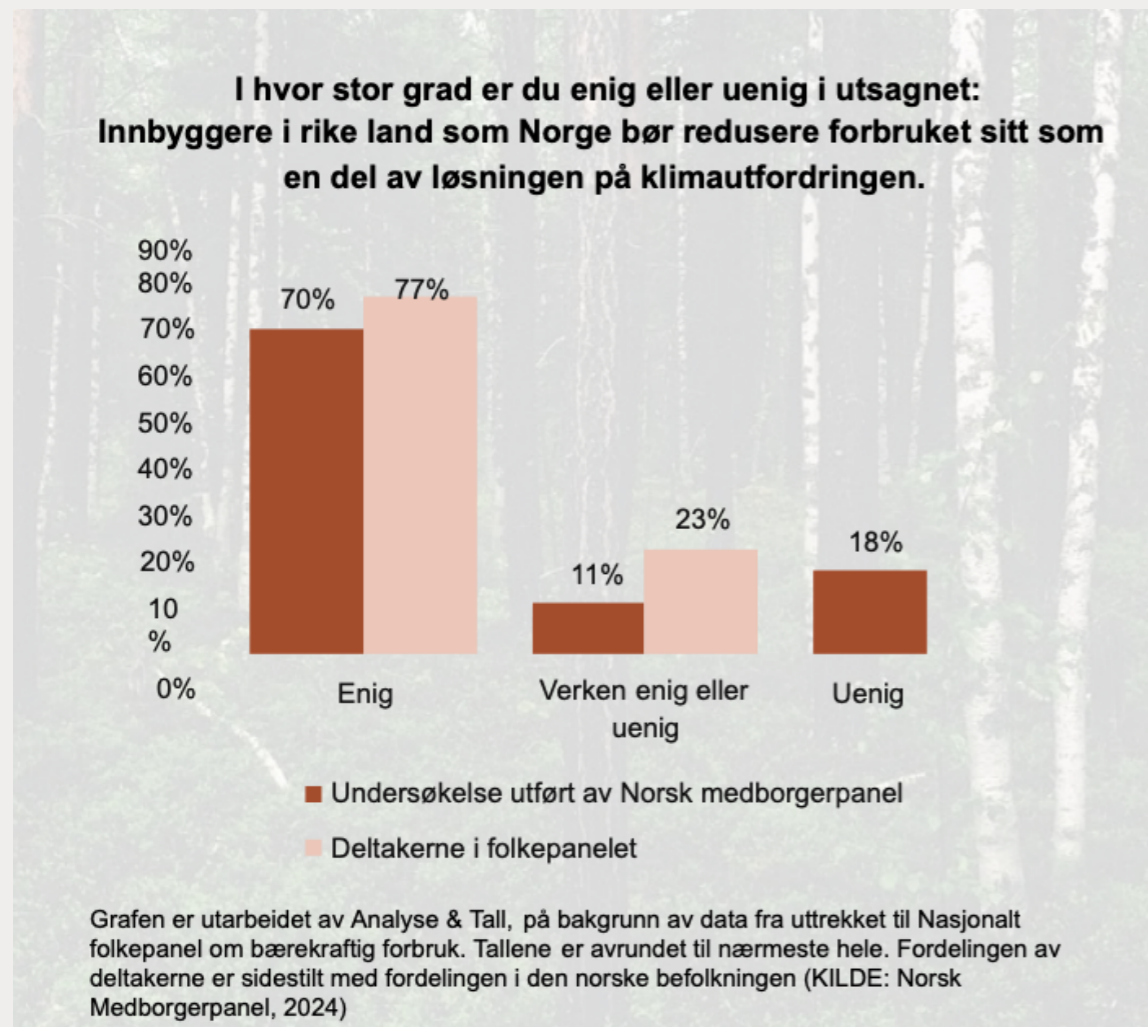
Holdninger

I januar-februar 2024, utførte Norsk medborgerpanel en undersøkelse, hvor norske innbyggere svarte på spørsmålet: "I hvor stor grad er du enig eller uenig i utsagnet: Innbyggere i rike land som Norge bør redusere forbruket sitt som en del av løsningen på klimautfordringen."

I påmeldingen til folkepanelet ble det stilt samme spørsmål, og det har derfor vært mulig å vurdere de påmeldtes selvrapporterte holdninger i uttrekksprosessen. På den måten er det sørget for at deltakerne i folkepanelet gjenspeiler den norske befolkningen i så stor grad som mulig på dette holdningsspørsmålet.

Som man kan se av figuren, er deltakerne i folkepanelet en anelse mer enige i utsagnet, sammenlignet med resultatet fra undersøkelsen til Norsk medborgerpanel. Vi har slått sammen svarene til tre kategorier: enig (svært enig, enig og noe enig), verken enig eller uenig, og uenig (svært uenig, uenig, noe uenig).

Andelen som har svart "enig" er 7 prosentpoeng høyere i folkepanelet, sammenlignet med undersøkelsen fra Norsk medborgerpanel. Det er ikke trukket ut deltakere som er uenige i utsagnet, men for å oppnå så god balanse som mulig er det sikret at overrepresentasjonen av personer som har svart "enig" er holdt så lav som mulig.

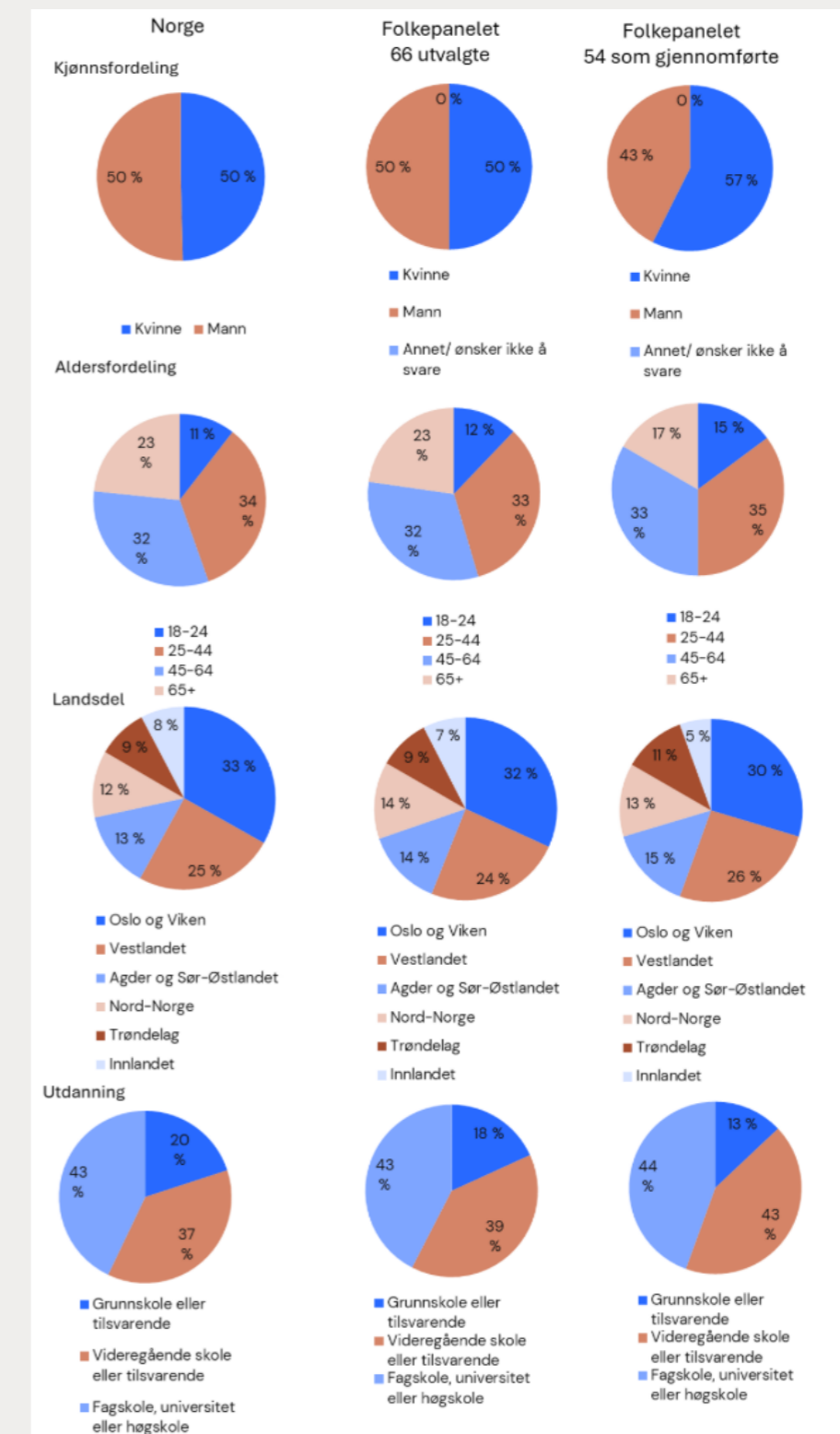

Endelig sammensetning

Det ble trukket ut 66 personer som bekreftet sin deltakelse før oppstart av samlingene. Til sammen 54 personer deltok på et tilstrekkelig antall samlinger til at de kvalifiserer for å ha gjennomført hele folkepanel-prosessen. De øvrige valgte å trekke seg ved starten av eller underveis i prosessen av ulike grunner.

Sammensetningen av deltakere som gjennomførte hele folkepanel-prosessen ligger forholdsvis tett på sammensetningen av de som ble trukket ut. De største avvikene er:

- Kjønn, med en tydelig overvekt av kvinner
- Alder, hvor andelen personer over 65 år ble noe redusert
- Utdanningsnivå, hvor andelen personer med grunnskoleutdanning er litt redusert, mens andelen personer med videregående skole er tilsvarende økt.

Kort om metoden

Nasjonalt folkepanel om bærekraftig forbruk er et panel som har møttes fem ganger i løpet av vinteren 2024/2025. Panelet er basert på en deliberativ demokratimethode som gir et representativt utvalg av innbyggere mulighet til å diskutere, vurdere og komme med anbefalinger om viktige samfunnsspørsmål. Temaet for dette panelet er bærekraftig forbruk. Metoden har vist seg å være effektiv for å håndtere komplekse problemstillinger og utvikle balanserte, veloverveide anbefalinger som reflekterer innbyggernes perspektiver.

Folkepaneler har tre hovedkjenner:

1. Tilfeldig utvalgte deltakere: Deltakerne trekkes ut i et lotteri, og speiler mangfoldet i samfunnet
2. Kunnskap og deliberasjon: De får tid og mulighet til å lære om og diskutere utfordringen, dilemmaer, rammer og muligheter
3. Anbefalinger: Diskusjonene resulterer i en felles anbefaling fra medlemmene

Det er denne kombinasjonen av en åpen og forpliktende prosess, der vanlige mennesker kan finne frem til felles anbefalinger, som gjør folkepaneler unike.

I panelet jobbes det for å utvikle forslag som alle medlemmene kan stå bak. Dette er essensen av deliberativt demokrati: en metode basert på refleksjon, kunnskapsdeling, dialog og en søken etter felles løsninger. Slik kan innbyggerne styrke og kvalifisere den offentlige debatten om utfordrende temaer.

Denne metoden er internasjonalt anerkjent og brukes systematisk i blant annet EU, Danmark, Canada, Storbritannia, Tyskland, Australia, Irland, Bolivia, Belgia og Finland.

Folkepanelets organisering

Et folkepanel er organisert som et fritt og selvstendig utvalg av innbyggere som møtes for å diskutere et konkret tema. Medlemmene er frie til å ytre sine meninger underveis i prosessen. Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet har som oppdragsgiver gitt oppdraget til [SoCentral](#) og [We Do Democracy](#) i et sekretariat som har arbeidet helt uavhengig av oppdragsgiveren. Sekretariatet har hatt ansvaret for den faglige og praktiske gjennomføringen av prosessen. Folkepanelets anbefalinger vil inkluderes i regjeringens kommende stortingsmelding om bærekraftsmålene.

[OECD](#) (organisasjon for økonomisk samarbeid og utvikling) har samlet erfaringer fra et stort antall folkepaneler i en rekke land og har utviklet prinsipper for hva som kjennetegner et godt folkepanel. Nasjonalt folkepanel om bærekraftig forbruk følger [OECDs prinsipper](#).

Sekretariatet har benyttet [Sentio Research](#) til å sende ut invitasjoner via SMS til 40.000 tilfeldig utvalgte innbyggere i hele Norge. [Analyse & Tall](#) har gjennomført uttrekket av medlemmene til folkepanelet.

Cicero senter for klimaforskning har fulgt gjennomføringen tett. De forsker på hvordan folkepanelet organiseres, interaksjonen mellom deltakere i folkepanelet, hvordan resultatene av folkepanelet blir til og effektene av det. De vil gjøre en bred evaluering av prosessen, mens hovedformålet med forskningsprosjektet er å undersøke hvorvidt og hvordan folkepanelet påvirker politikktutforming og legitimitet.

Sekretariatet har i tillegg knyttet seg til to uavhengige grupper:

- **Deliberativt fagråd:** Fagrådet består av internasjonale fagpersoner som kan mye om folkepanel som metode. Fagrådet skal bidra til at OECDs prinsipper for god gjennomføring av folkepaneler blir fulgt. Fagrådet har følgende medlemmer:
 - Lars Tønder, Professor ved Københavns Universitet
 - Signy Irene Vabo, Professor ved Universitetet i Oslo
 - Arild Ohren, Forsker ved NTNU
 - Yves Dejaeghere, Seniorforsker ved KU Leuven og Universitetet i Antwerpen
 - Graham Smith, Professor ved universitetet i Westminster
- **Ekspertgruppen:** Ekspertgruppen består av fagpersoner på området bærekraftig forbruk. De skal gi faglige råd til folkepanelets sekretariat, foreslå innledere og bidra med faglig materiale til folkepanelets medlemmer. Ekspertgruppen har følgende medlemmer:
 - Dag Olav Hessen, Professor ved Universitetet i Oslo
 - Ottar Ness, Professor ved NTNU
 - Hege Westskog, Seniorforsker ved Universitetet i Oslo
 - Christian A. Kloeckner, Professor ved NTNU
 - Silje Elisabeth Skuland, Forskningsleder ved Forbruksforskningsinstituttet SIFO

Folkepanelets forløp

Første digitale samling - Introduksjon og oppstart

30. oktober 2024, kl. 17.00 - 20.00

Målet med samlingen var å få en felles forståelse av oppdraget og det videre arbeidet med folkepanelet.

- Velkomst ved folkepanelets sekretariat og en videohilsen fra digitaliserings- og forvaltningsminister Karianne Tung
- Introduksjon til formålet, oppdraget, metoden og hvordan medlemmene hadde blitt trukket ut.
- Innlegg fra biolog og professor Dag O. Hessen, som er medlem av folkepanelets ekspertgruppe, om det vitenskapelige grunnlaget for behovet for å snakke om forbruk og forbruksreduksjon.
- Gruppearbeid om Dag O. Hessens innlegg.

Første fysiske helgesamling - Kunnskap om bærekraftig forbruk

16.-17. november 2024 ved Gardemoen

Målet med samlingen var at medlemmene skulle bli kjent med hverandre og lære om temaet bærekraftig forbruk.

- Velkomst ved folkepanelets sekretariat og et tilbakeblikk på første samling
- Faglig utgangspunkt: For å sikre et solid faglig fundament fikk deltakerne en introduksjon til ulike aspekter av bærekraftig forbruk:
 - Sirkulærøkonomi og forbruk ved Ulrikke Brun Wethal, forsker SUM, UIO
 - Atferdsendring ved Christian Klöckner, professor i sosialpsykologi NTNU
 - Bærekraftig forbruk innen tekstiler, møbler og elektronikk ved Kirsi Laitala, forsker ved SIFO
 - Forbruksnivåer ved Silje Skuland, forsker ved SIFO
- Deltakerne arbeidet også med en materialsamling, hvor de fordypet seg i ulike deler av temaet og lærte hverandre opp. Hensikten var å gjøre komplekse temaer mer forståelige og skape et felles kunnskapsgrunnlag.
- På bakgrunn av den faglige kunnskapen de fikk tilført, identifiserte medlemmene fordeler og ulemper ved nåtidens og fremtidens løsninger, og drøftet dilemmaer knyttet til grønn omstilling.
- Medlemmene identifiserte så utfordringer, muligheter, barrierer og drivere for ulike tematiske innenfor bærekraftig forbruk. De ble også utfordret på å utvikle konkrete initiativ og det å få og gi tilbakemeldinger til hverandre.

Åpen digital samling - Perspektiver utenfra

10. desember 2024 kl. 17.00 - 20.00

Målet med samlingen var å invitere alle interesserte til å delta i samtalen om hvordan vi kan redusere overforbruket vårt. Medlemmer av folkepanelet presenterte arbeidet så langt og brukte anledningen til å lytte til andre innbyggers refleksjoner om temaet.

- Velkomst ved folkepanelets sekretariat og en kort introduksjon til metode
- Gruppearbeid med folkepanelets medlemmer og gjester om dilemmaer som folkepanelets medlemmer hadde identifisert
- Gruppearbeid med folkepanelets medlemmer og gjester om utfordringer som folkepanelets medlemmer hadde identifisert
- Avrunding av den åpne delen av samlingen

- Ragnhild Bang Ness fra Folkehelseinstituttet holdt deretter en presentasjon for medlemmene av folkepanelet om temaet "Livskvalitet, det gode liv, sosial ulikhet og forbruk", hvor hun gikk gjennom sammenhengen mellom lykke og materiell forbruk, samt annen innsikt i hva som bidrar til folks lykke.

Andre fysiske helgesamling - Skrive anbefalinger

11. januar-12. januar 2025 ved Gardemoen

Målet med samlingen var å utarbeide og formulere anbefalingene som skal overleveres til regjeringen.

- Velkomst ved folkepanelets sekretariat og et tilbakeblikk på den åpne samlingen
- Faglig input
 - Innlegg fra Mona Aarhus, avdelingsdirektør Klima- og miljødepartementet, som presenterte oppdatert kunnskap om bærekraftig forbruk og relevante EU/EØS-reguleringer.
 - Faktaark med kunnskap som medlemmene hadde etterspurt
- Gruppearbeid om anbefalingene til regjeringen
- Felles arbeid om sentrale dilemmaer knyttet til bærekraftig forbruk
- Foreløpig felles avstemning og tilbakemeldinger på arbeidet så langt
- Besøk av digitaliserings- og forvaltningsminister Karianne Tung, som fikk en omvisning og innføring i folkepanelets arbeid av medlemmene
- Gruppearbeid om konkrete tiltak for politikktutforming

Siste digitale samling - Siste endringer og endelig avstemning

21. januar 2025 kl. 17.00 - 20.30

Målet med den siste digitale samlingen var å ferdigstille anbefalingene.

- Velkomst ved folkepanelets sekretariat og et tilbakeblikk på den andre fysiske helgesamlingen.
- Gruppearbeid for å ferdigstille de endelige anbefalingene til regjeringen
- Medlemmene stemte over de endelige anbefalingene til regjeringen.
- Orientering om overlevering av anbefalingene til regjeringen
- Felles avrunding og takk for samarbeidet fra både sekretariatet og medlemmene av folkepanelet

Arbeidsmetoder

Arbeidet i Nasjonalt folkepanel om bærekraftig forbruk har vært basert på utstrakt bruk av dialog- og samarbeidsøvelser. Hensikten har vært å skape en produktiv, engasjerende og inkluderende måte å jobbe på, hvor det er mulig å delta med mange ulike forutsetninger og preferanser, samt å skape rom og mulighet for alle til å komme til orde. Hele prosessen er designet og tilrettelagt av sekretariatet.

Noen av metodene som har vært brukt:

Samspill

En blanding av individuelle refleksjoner, arbeid i par, i mindre grupper og dialog i plenum. Det har og vært lette fysiske øvelser der man har "stemt med bena" og fått trent ulike demokratiske muskler som uenighetsmuskelen og lyttemuskelen. Medlemmene har også fått en innføring i Wholebrain, en enkel øvelse om hvordan vi mennesker kan ha ulike preferanser for hvordan vi tenker.

Bidrag fra ledende fagpersoner

Medlemmene av folkepanelet har fått kunnskap på flere måter:

- Skriftlig kunnskapsmateriale utarbeidet av sekretariatet og ekspertgruppen
- Presentasjoner fra fagekspertene
- Innspill fra andre innbyggere og interessenter
- Dialog med eksperter og løpende tilbakemeldinger og kommunikasjon med ekspertgruppen.

Stimulering av fantasi og kreativitet

Å takle store komplekse problemer setter kreativiteten og fantasien vår på prøve. Vi har trent fantasien og kreativiteten gjennom kollektivt arbeid med å forestille oss en bærekraftig framtid.

Medlemmene produserer selv

Gjennom hele prosessen har det vært medlemmenes ord og ønsker om formuleringer som er skrevet ned. Det er medlemmene selv som har ført pennen, og blitt enige i mindre grupper om hva som skulle bli med videre i prosessen.

Dokumentasjon og innsamling

Alt i prosessen dokumenteres digitalt ved hjelp av bilder av medlemmenes materiell og notater. Dokumentasjonen er med på å sikre at medlemmenes materiale ikke går tapt.

Åpenhet

For hvert møte er det lagt ut program, materiell og referater for å skape åpenhet i prosessen: <https://folkepanel.regjeringen.no/aktuelt/>

3 UTTALELSER

Fra ekspertgruppen

Bærekraftig forbruk er en av de største utfordringene vi står overfor i dagens samfunn. For å sikre en rettferdig overgang til et mer ansvarlig forbruksmønster, er det avgjørende at beslutninger tas basert på solid kunnskap og faglige anbefalinger.

Ekspertgruppen er sammensatt av forskere og fagpersoner med bred kompetanse innen klima og bærekraft, forbrukeratferd og livskvalitet. Vi mener at overgangen til en mer bærekraftig framtid krever samarbeid mellom myndigheter, næringsliv og befolkningen, samt tydelige rammeverk og tiltak som gjør det enklere for folk å ta miljøvennlige valg.

Ekspertgruppens rolle

Vår rolle som ekspertgruppe har vært å gi innspill på solid, forskningsbasert kunnskap til rådighet for folkepanelets medlemmer.

Vi har gitt innspill på kunnskapsgrunnlag og aktuelle innledere, slik at medlemmene hadde et solid utgangspunkt for diskusjonene. I tillegg har vi deltatt med faglige innlegg og svart på spørsmål under panelets møter.

Deltakernes engasjement og innsats

Vi er dypt imponert over medlemmenes engasjement og innsats. De har brukt utallige timer på diskusjoner, vurderinger og kritisk refleksjon, og har kommet med gode og fremtidsrettede anbefalinger. Panelet har vist styrken i å la et bredt sammensatt utvalg av befolkningen arbeide med komplekse temaer. De har banet vei for hvordan vi kan bevege Norge i en mer bærekraftig retning.

Kjernebudskap i anbefalingene

Panelets anbefalinger sender et tydelig budskap om behovet for umiddelbar politisk handling for å redusere klimagassutslipp og materiell ressursbruk knyttet til norsk forbruk og levevaner. Medlemmene i panelet understreker viktigheten av sosial rettferdighet i omstillingen, og at tiltak ikke skal øke ulikheten i samfunnet. Det er verdt å merke seg at et representativt utvalg av befolkningen har kommet til enighet om disse anbefalingene. Dette gir et sterkt signal til politikerne om at folk flest ønsker en aktiv innsats for bærekraft.

Avsluttende refleksjon

Anbefalingene fra folkepanelet representerer et sterkt og bredt mandat fra et tverrsnitt av befolkningen. Vi håper at de folkevalgte vil bruke dette som et grunnlag for konkrete tiltak som vil forme Norges fremtid i en mer bærekraftig retning.

Vi ser frem til å følge den videre prosessen og takker panelets medlemmer for deres innsats og engasjement.

Ekspertgruppen for bærekraftig forbruk

Dag O. Hessen, Hege Westskog, Ottar Ness, Christian A. Kloeckner og Silje Skuland

Fra sekretariatet

Klimakrisen, naturkrisen og grønn omstilling er blant vår tids mest sentrale utfordringer. En av de tingene vi må forholde oss til, er hvordan vårt framtidige forbruk skal se ut – både individuelt og som samfunn. Den politiske debatten kan ofte være opphetet og splittende, noe som gjør det vanskelig å finne felles løsninger og utvikle gode politiske tiltak.

Folkepaneler er en internasjonal metodisk tilnærming som har vokst betydelig de siste 20 årene, og som har vist seg å være en god måte å legge til rette for konstruktive offentlige samtaler om komplekse og dilemmafylte spørsmål.

Vi i SoCentral og We Do Democracy har sammen utgjort sekretariatet for Nasjonalt folkepanel om bærekraftig forbruk. Vi har arbeidet i tråd med OECDs internasjonale prinsipper for deliberative prosesser. Denne uttalelsen er en redegjørelse for vår oppfatning av i hvilken grad dette folkepanelet har oppfylt disse prinsippene. Som Norges første nasjonale folkepanel har denne prosessen potensial til å sette en standard for fremtidige nasjonale og lokale folkepaneler.

Som sekretariat har vi hatt ansvaret for å lede, designe og fasilitere folkepanelets arbeid. Forutsetningen for dette arbeidet har vært at vi fritt har kunnet designe og gjennomføre prosessen i samsvar med OECDs prinsipper. Folkepanelet har arbeidet uavhengig, uten innblanding fra oppdragsgiver, og med veiledning fra en uavhengig ekstern ekspertgruppe. Rekrutteringen til folkepanelet har fulgt internasjonale standarder for stratifisert loddtrekning, noe som har sikret representasjon fra hele Norge. Prosessen har vært transparent, med observatører til stede, og publikum har hatt mulighet til å følge prosessen via folkepanelets nettside. Eksterne forskere har også vært tilknyttet for å følge utviklingen. Oppdragsgiver har offentliggjort et mandat som forplikter dem til å motta, besvare og publisere anbefalingene uredigert.

Vi har samarbeidet tett med oppdragsgiver – representanter fra departementet – for å koordinere utsendelser av invitasjoner, pressearbeid, statsrådets dialog med folkepanelet og lanseringen av anbefalingene. Det har vært en lærerik prosess for alle parter, og vi er sikre på at dette vil ytterligere forenkle framtidige prosesser. Vi har opplevd stor respekt for OECD-prinsippene, både politisk og administrativt, samt en genuin interesse for innbyggernes perspektiver og for å skape de beste rammene for prosessen og anbefalingene.

Deltakerne

Folkepanelets medlemmer har jobbet konstruktivt og åpent på tvers av bakgrunn, generasjoner og livserfaringer – også når holdninger og verdier har vært ulike. Med stort engasjement og nysgjerrighet har de deltatt i dialoger med eksperter, interessenter, medborgere og hverandre.

Alle medlemmer har hatt mulighet til å kommentere og bidra til de endelige anbefalingene. Folkepanelet har møttes gjennom fem samlinger, med totalt 41 timer per deltaker fordelt over tre måneder. Det har vært et naturlig frafall av deltakere underveis, noe som er nærmere beskrevet i rapportens andre del. Medlemmer har reist fra hele landet, noen med en reisetid på mer enn 24 timer, noe som understreker deres motivasjon for å representere sin region og bidra til folkepanelets arbeid.

Underveis har panelet stemt over retningen og innholdet i anbefalingene. En redaktørgruppe, valgt av panelet, har stått for den endelige redigeringen, og kun anbefalinger med mer enn 75 % støtte har blitt fremhevet i rapporten. Ett medlem har valgt å gi en mindratallsuttalelse.

Folkepanel for hele Norge

For første gang har et nasjonalt folkepanel blitt gjennomført i Norge, med deltakere fra hele landet.

Medlemmene er klare over at enkelte av anbefalingene krever samarbeid mellom regjeringen, næringslivet, sivilsamfunnet og innbyggere selv for å lykkes. De anerkjenner at endringen er et felles ansvar.

Vi håper oppdragsgivere og beslutningstakere vil ta disse anbefalingene like seriøst som de er utarbeidet. Det er tydelig at folkepanelets medlemmer både forstår behovet for handling og ønsker tiltak nå.

På vegne av sekretariatet,
Håkon Iversen
SoCentral & We Do Democracy

”

Ny kunnskap og følelse av at mine meninger også er verdifulle.

Medlem i folkepanelet

TAKK!

Til alle dere som har vært med i Nasjonalt folkepanel om bærekraftig forbruk – en stor og varm takk!

Det har vært en glede og en ære å lede denne prosessen. Jeg er stolt over oppgaven jeg har hatt, men enda mer stolt over dere og det arbeidet dere har lagt ned. Dere har engasjert dere, delt innsikt, lyttet til hverandre og jobbet sammen for å finne løsninger på et av vår tids største spørsmål. Det er imponerende hvor mye refleksjon, læring og ikke minst handlekraft dere har vist gjennom denne prosessen.

Jeg har satt enormt stor pris på å jobbe sammen med dere og bli kjent med så mange fine mennesker. Samtalene, perspektivene og innsatsen deres har gjort et sterkt inntrykk på meg, og jeg håper dere sitter igjen med en følelse av at dere har bidratt til noe viktig.

Tusen takk for tiden, engasjementet og alt dere har delt. Dette panelet har vist hvor verdifullt det er når mennesker med ulik bakgrunn kommer sammen for å skape endring. Jeg håper dere tar med dere erfaringene videre – og at vi alle fortsetter å gjøre vårt for en mer bærekraftig fremtid. Jeg vet jeg har hele teamet med meg på dette ønsket, Mette som har ledet alle samlingene, Kolja, Zakia, Hogne og Cathrine som har lagt til rette prosessen og veiledet dere gjennom oppgavene.

Med stor takknemlighet,

Håkon

NASJONALT FOLKEPANEL OM BÆREKRAFTIG FORBRUK AV VARER

